

UPPSALA
UNIVERSITET

NCK NATIONELLT CENTRUM
FÖR KVINNOFRID

Mediebevakningen av mäns våld mot kvinnor

Avsändare/Fastställd av Petra Dahlgren 2014-09-01

UPPSALA
UNIVERSITET

NCK NATIONELLT CENTRUM
FÖR KVINNOFRID

2014-09-01

Innehållsförteckning

Introduktion	4
Syfte	4
Förförståelse	4
Teoretiska utgångspunkter och metod	5
Dagordningsteorin	5
Kritisk diskursanalys som teori och metod	5
Tillvägagångssätt och urval	7
Underrubriker	8
Hur beskrivs våldet	8
Hur förklaras våldet	8
Hur beskrivs förövaren när förövaren är en man	8
Hur beskrivs förövaren när förövaren är en kvinna	8
Hur beskrivs offret när offret är en kvinna	8
Hur beskrivs offret när offret är en man	9
Resultat och analys	10
Hur beskrivs våldet?	10
Hur kan detta förstås?	10
Hur förklaras våldet?	11
Hur kan detta förstås?	11
Hur beskrivs förövaren	12
Förövaren som man	12
Förövaren som kvinna	12
Hur kan detta förstås?	13
Hur beskrivs offret	13
Offret som kvinna	13
Offret som man	14
Hur kan detta förstås?	14
Avslutning	16

Introduktion

För att få en ökad förståelse för vilken betydelse medierna kan ha för allmänhetens bild av våldet har en granskning genomförts om hur dags- och kvällspressen rapporterar om våld i nära relationer. Granskningen gjordes som bakgrund till kapitlet Mediebevakningen av mäns våld mot kvinnor i *Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar*¹. I kapitlet publiceras en del av denna granskning. Föreliggande text förklarar granskningens teoretiska utgångspunkter, tillvägagångssätt och urval mer grundligt.

Syfte

Syftet med granskningen var att titta närmare på hur tre nyhetstidningar under år 2012 skriver om mäns våld mot kvinnor och genom detta försöka få en bild av hur rapporteringen av våld ser ut samt vilken betydelse denna rapportering kan ha för allmänhetens bild av våldet.

Förförståelse

Petra Dahlgren var vid tiden då denna granskning gjordes anställd vid Nationellt centrum för kvinnofrid som arbetar mot mäns våld mot kvinnor och jag är dessutom journalist. Detta påverkar naturligtvis min inställning till det material jag granskar. Jag har dock vid arbetet med undersökningsmaterialet strävat efter objektivitet och tagit i beaktande hur min förförståelse kan ha påverkat min syn på materialet.

¹ Dahlgren, P. & Sandell, K. (2014) Mediebevakningen av mäns våld mot kvinnor i Heimer, G., Björck, A., Kunosson, C. (red) *Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar*. Uppsala: Studentlitteratur

Teoretiska utgångspunkter och metod

I granskningen förs problematiserande resonemang med utgångspunkt i bland annat Norman Faircloughs kritiska diskursanalys och dagordningsteorin.

Dagordningsteorin

I början av 1970-talet formulerade medieforskare för första gången uttrycket agenda-setting, eller på svenska dagordningsteorin, och började på allvar diskutera vilken makt medieutbudet har när det gäller att sätta agendan för dagen². I korthet går teorin ut på att de ämnen som medierna väljer att sätta i fokus blir de frågor som människor anser vara viktiga. Med andra ord blir de frågor som inte sätts i fokus inte lika viktiga, och frågorna kan till och med glömmas bort. Medierna påverkar alltså vad vi tänker på. Om våld i nära relationer blir mer debatterat och synligt inom samhällsjournalistiken blir det alltså också en fråga som vi tänker något om, men om medier väljer att inte skriva om mäns våld mot kvinnor alls så riskerar frågan att inte ses som viktig.

Medierna styr inte bara vilka frågor vi ska tänka på, utan också hur vi ska tänka på dessa frågor. Redaktionerna väljer vilken information de förser oss med, och kan välja att framställa frågor på olika sätt. Till exempel kan medierna styra hur vi tänker om mäns våld mot kvinnor genom att använda uttryck som "lägenhetsbråk" eller "det började som ett gräl", i stället för att vara tydliga med att det är ett brott som begåtts. Vad som rapporteras i medierna, oavsett om det är nyhetsjournalistik eller på debatt- och ledarsidor, får således konsekvenser för vårt tänkande. På sikt har det också betydelse för den politiska dagordningen och hur vi agerar³.

Kritisk diskursanalys som teori och metod

Det finns flera olika riktningar inom det kritiskt diskursanalytiska fältet, den här granskningen är inspirerad av Norman Faircloughs kritiska diskursanalys så som den framför allt beskrivs i Winther Jørgensen och Phillips (2000) bok *Diskursanalys som teori och metod*.

En viktig utgångspunkt i Faircloughs kritiska diskursanalys är att diskurser inte bara är konstituerande utan även konstituerade. Diskurser är inte höjda över påverkan utan formas av och formar världen runtomkring. Likväl som diskurser återger vår kunskap och våra relationer så ombildar de också dessa. Diskurserna konstruerar och rekonstruerar därmed också exempelvis maktrelationer mellan olika grupper i samhället, och i och med detta hävdas det inom den kritiska diskursanalysen att diskurser har ideologiska effekter. Genom att göra dessa effekter synliga går det att få till en förändring och i längden mer jämlika maktförhållanden⁴.

Fairclough menar att varje fall av språkbruk är en kommunikativ händelse som har tre dimensioner: Den är en text (tal, skrift, bild), den är en diskursiv praktik (som innebär produktion och konsumtion av texter), den är en social praktik. Samtliga dessa bör dras in i en konkret diskursanalys av en kommunikativ händelse. I en analys ska man se på 1) textens

² Strömbäck, J. (2009) *Makt, medier och samhälle: en introduktion till politisk kommunikation*. SNS Förlag.

³ Strömbäck, J. (2009) *Makt, medier och samhälle: en introduktion till politisk kommunikation*. SNS Förlag.

⁴ Winther Jørgensen & Phillips (2000) *Diskursteori som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

egenskaper, 2) de produktions- och konsumtionsprocesser som är förbundna med texten, och 3) den bredare sociala praktik som den kommunikativa händelsen är en del av.⁵

I en analys av texten kan man titta på hur texten har skapats, ordval och meningsuppbyggnad men också hur texten tas emot av mottagaren. Bland annat kan man använda sig av olika begrepp, som transitivitet och nominalisering. Transitiviteten i en text handlar om hur en händelse binds samman med subjekt och objekt. Med andra ord tittar man på vem som beskrivs göra vad mot vem och kopplar det till sociala, kulturella, ideologiska, politiska och teoretiska faktorer. När transitiviteten undersöks brukar man också undersöka om texten innehåller nominaliseringar. Nominalisering handlar om hur agenten tonas ned och att det i stället är effekten av handlingen som ställs i centrum. På så sätt går det att tydliggöra hur någon, eller några, fräntas ansvaret för vissa handlingar.

I analysen av den diskursiva praktiken ligger fokus på att studera hur texten produceras och konsumeras. Här tittar man närmare på hur författaren använder redan existerande diskurser för att skapa sin text, och också hur mottagarens erfarenheter av diskurser påverkar tolkningen av det som skrivs. Ett sätt att studera detta är att analysera interdiskursiviteten. En text som är innovativ har en hög grad av interdiskursivitet medan en konventionell text har en låg grad. När en journalist bygger på en diskurs som rutinmässigt används inom medierna bidrar hon till att reproducera mediasystemet.

När det handlar om att studera den sociala praktiken så tittar man hur den diskursiva praktiken reproducerar eller omstrukturerar den existerande diskursordningen och vilka eventuella konsekvenser detta får på ett större plan. Relationen mellan texterna och den sociala praktiken medieras av den diskursiva praktiken. Med andra ord är det bara genom diskursiv praktik som texter formar och formas av social praktik. Fairclough menar att för att analysera den sociala praktiken krävs det att analytikern tar hjälp av sociologisk teori och kulturteori förutom diskursanalys⁶.

⁵ Winther Jørgensen & Phillips (2000) *Diskursteori som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

⁶ Winther Jørgensen & Phillips (2000) *Diskursteori som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Tillvägagångssätt och urval

Granskningen omfattar nyhetsartiklar om våld i nära relationer som publicerades under 2012 i tre olika tidningar: Dagens Nyheter, Aftonbladet och Västerbottens-Kuriren. Sammanlagt har 78 artiklar och notiser granskats. En innehållsanalys har sedan gjorts av samtliga artiklar, och följande kategorier togs fram:

- Hur beskrivs våldet?
- Hur förklaras våldet?
- Hur beskrivs förövaren när förövaren är en man?
- Hur beskrivs förövaren när förövaren är en kvinna?
- Hur beskrivs offret när offret är en man?
- Hur beskrivs offret när offret är en kvinna?

Urvalet har gjorts genom sökningar på vissa kombinationer av ord i Mediarkivet (Retriever Research). Ordkombinationerna som har använts är orden *mord* eller *misshandel* tillsammans med orden *relation*, *förhållande*, *sambo* eller *gift*. Dessutom har sökordet *kvinna* tillsammans med ordet *mord* använts samt sökordet *kvinnomisshandel*.

Vid en genomläsning av artiklarna plockades de artiklar bort där det stod klart att våldet inte skett i en nuvarande eller tidigare nära relation. Undersökningen fokuserar på nyhetsrapportering, därför har debattartiklar och ledare som rör våld i nära relationer inte tagits med. Inte heller artiklar som berör ämnet men som har legat på exempelvis nöjessidorna och rör kändisar som har varit utsatta eller är förövare har studerats. De artiklar som ingår i Aftonbladets specialgranskning av mäns våld mot kvinnor under perioden har inte tagits med i granskningen, då syftet är att undersöka den dagliga nyhetsrapporteringen och inte den som är specialiserad på området. I granskningen ingår inte heller artiklar som rör ett specifikt fall där man söker efter en kropp, trots att det i artiklarna diskuteras tidigare och eventuellt nya rättegångar mot den saknades före detta sambo. Anledningen är att artiklarna framför allt handlar om sökandet efter kvinnan, inte om det eventuella våldet.

Den första sökningen gav sammanlagt 482 artiklar. Av dessa gav sökordet *mord* i kombination med orden *relation*, *förhållande*, *sambo* eller *gift* 207 artiklar. Sökordet *misshandel* i kombination med *relation*, *förhållande*, *sambo* eller *gift* gav 145 artiklar. Sökordet *kvinna* tillsammans med ordet *mördad* gav 89 artiklar och ordet *kvinnomisshandel* gav 41 artiklar. I det slutliga materialet kvarstår sammanlagt 78 artiklar och notiser. I den första sökningen har vissa artiklar förekommit fler gånger eftersom då de har innehållit flera av sökorden. I det undersökta materialet har endast en av dessa artiklar medtagits i resultatet.

För att få svar på de sex kategorierna ovan så arbetades ett tydligt kodschema fram med underrubriker. Detta för att göra det möjligt att få samma resultat om granskningen upprepas. Kodschemat togs fram under läsning av artiklarna. En del av underrubrikerna i kodschemat har också jämförts med och hämtats från uppsatsen *Relationsbråk eller samhällsproblem*⁷. Då utformningen av kodschemat har utförts av mig har således min förförståelse för materialet och

⁷ Halili, J. (2012) *Relationsbråk eller samhällsproblem. En kritisk diskursanalys av hur nyhetsmedia skildrar mäns våld mot kvinnor. Vetenskapligt arbete i socialt arbete*. Göteborgs universitet.

2014-09-01

samhällelig kontext påverkat utformningen. Därför är det också viktigt med ett tydligt kodschema som går att upprepa.

Underrubriker

Varje kategori har fått flera underkategorier som växte fram under genomläsningen. Om våldet beskrevs som exempelvis tumult i en artikel så skrevs detta ord ner i kodschemat, och på så sätt växte schemat fram. Därefter har vissa ord slagits ihop och skapat en underrubrik. Exempelvis har bråk/tumult/diskussion fått vara en underrubrik istället för tre då de kan tolkas på liknande sätt. En artikel kan kodas på flera av underrubrikerna inom samma kategori. Exempelvis om våldet i en artikel förklaras både med att förövaren var berusad och svartsjuk.

Hur beskrivs våldet

Enskildhändelse, upprepat, impuls, planerat, grovt/kraftigt/tortyr/ besinningslöst, bråk/tumult/diskussion, familjedrama/ drama/relationsbråk, kvinnofridskränkning/ kvinnomisshandel, inte så allvarligt/med öppen hand, våld i nära relation.

Varje artikel har först kodats utifrån om det är en enskild händelse eller om det framkommer om det rör sig om upprepat våld. Därefter har artikeln kodats utifrån övriga underrubriker.

Hur förklaras våldet

Separation/skilsmässa, svartsjuka/kontrollbehov, psykisk ohälsa/sinnesförvirring, berusning/påverkan/dopning, brister i samhällsskydd, försvar/skydd/nödvärn, inte alls, onense/diskussion, våldsamma filmer, olycka/självmod/oskyldig/missförstånd.

”Inte alls” förekommer under samtliga nedanstående underrubriker. Med det menas att artikeln inte ger någon förklaring till våldet, alternativt att gärningsmannen eller offret beskrivs.

Hur beskrivs förövaren när förövaren är en man

Svartsjuk/kontrollerande, sinnesförvirrad/psykisk ohälsa, besatt/förföljande, berusad/påverkad, inte alls, kriminell/känd av polisen, hänsynslös/besinningslös/farlig, framstående/respekterad, lugn/trevlig/snäll, ostraffad, känslig/blödig, likgiltig, otrevlig/skrikig/aggressiv.

Hur beskrivs förövaren när förövaren är en kvinna

Sinnesförvirrad, kränkt/misshandlad/hotad, inte alls, gravid, förtvivlad, rasande, småfnissande, metodisk, frustrerad, skrikande.

Hur beskrivs offret när offret är en kvinna

Rädd/orolig/hjälpsökande, fysiskt skadad, utsatt, berusad, inte alls, gravid, flyende, försvarar sig, död, ihjälslagen/mördad/skjuten, kontrollerad/förföljd/hotad, livlös, trevlig/skötsam.

2014-09-01

Hur beskrivs offret när offret är en man

Fysiskt skadad, förövare, berusad, inte alls, försvarslös, social/trevlig/omtyckt, mördad/ihjälslagen, död.

Resultat och analys

Hur beskrivs våldet?

Våldet beskrivs oftast som en enskild händelse och inte som upprepat våld. När det gäller kvinnor som har utsatt män för våld så är det i samtliga granskade fall fråga om en enskild händelse. Våldet framställs inte i någon av dessa artiklar som upprepat.

Av samtliga de artiklar som handlar om en enskild händelse beskrivs våldet oftast som bråk, tumult eller diskussion. Därefter följer att våldet beskrivs som grovt, kraftigt, tortyr eller besinningslöst.

I tre artiklar beskrivs våldet som ett familje- eller relationsdrama. I lika många artiklar beskrivs våldet som inte så allvarligt, eller att våldet har skett med öppen hand. I en artikel nämns våld i nära relation.

Av de artiklar och notiser som rör upprepat våld beskriver tre våldet som bråk, tumult eller diskussion. Två fall beskrivs som våld i nära relation, och två artiklar nämner kvinnofridskränkning/kvinnomisshandel. En artikel av de som diskuterar upprepat våld beskriver våldet som grovt, och samma gäller för planerat våld.

Hur kan detta förstås?

I de fall våldet beskrivs i de granskade artiklarna är det alltså vanligast att det beskrivs som bråk, tumult eller diskussion.

”I förhör har det framkommit att den svepande rörelsen som mannen gjorde med armen troligtvis enbart var menad för att fösa undan kvinnan så att han kunde komma åt en garderob som kvinnan blockerade.

Mannen och kvinnan hade tidigare under kvällen hamnat i ett verbalt bråk och mannen ville komma åt sina kläder i garderoben för att kunna lämna bostaden.”

(Västerbottens-Kuriren 2012-12-06)

Att våldet görs till ett bråk eller familjedrama i stället för att framställas som ett brott innebär att förminska våldet. Det är också att delvis lägga över ansvaret på kvinnan, även om det görs omedvetet. Inom den kritiska diskurs- analysen kallas det nominalisering, vilket innebär att agenten döljs. I stället för att beskriva mannens handling utifrån hans agerande ges förklaringen med ord som bråk som antyder att det är bådas ansvar.

Om ett bråk ”urartar”, så är våldet en följd av en konflikt som förekommit mellan båda parter. Om kvinnan inte hade bråkat, så hade mannen aldrig tappat humöret och använt våld. Kvinnan hade med andra ord kunnat avstyra våldet, genom att helt enkelt inte medverka i det föregående bråket.

Eller som i nedanstående fall:

... de blev oense om var ett par täcken skulle ligga. Mannen blev då så arg att han hotade att misshandla henne.

(Aftonbladet 2012-08-01)

Om kvinnan inte hade... så hade våldet aldrig inträffat. Citatet ovan kommer från kvinnan själv, och är hämtat ur polisutredningen som journalisten har läst. Reportern väljer att använda kvinnans uttalande för att förklara våldet. Genom att skriva på det här sättet utan att problematisera våldet, riskerar reportern att befästa de roller där mannen är överordnad kvinnan

och där han har rätt att använda visst våld, exempelvis om kvinnan har medverkat till bråk eller diskussioner. Följden blir att artikeln kan bekräfta bilden av att kvinnan ska uppföra sig på ett speciellt sätt, annars riskerar hon att bli utsatt för våld. Risken finns att medier hjälper till att skuldbelägga kvinnan och gör att en utsatt kvinna lättare kan anamma inställningen att ”jag får skylla mig själv, jag provocerade fram våldet”. Denna form av internalisering är en av delarna i den utsatta kvinnans normaliseringsprocess⁸,

Inom den kritiska diskursteorin, så som den framställs av Fairclough, talar man om interdiskursivitet som ett sätt att förändra rådande och dominerande diskursordningar. En text som blandar olika diskurser förändrar också i högre grad dessa diskurser. En text som däremot lyfter fram redan existerande diskurser utan att bryta ordningen och det konventionella sättet att skriva upprätthåller den dominerande diskursordningen. I flera av de granskade texterna lyfts våldet fram på ett konventionellt sätt utan att det problematiseras, som i exemplen ovan. Den diskursiva praktiken reproducerar snarare än omstrukturerar diskursordningen. Ett bråk har urartat eller ett familjedrama har lett till att en kvinna har dött, är exempel på texter där interdiskursiviteten är låg och där existerande diskurser där mannen är överordnad kvinnan upprätthålls i stället för att utmanas. Textens syfte kan här inte antas vara att förändra någon rådande ordning utan snarare att reproducera.

Ord som familjebråk och relationsbråk antyder att det är ett bråk som pågår mellan två eller flera personer och inte att en man utsätter en kvinna för våld, eller tvärtom. När man inom den kritiska diskursanalysen tittar på ord, meningar och texter som återkommer så gör man det med avsikt att se hur historien påverkar texten och om reproduktion av ord leder till fortsatt historisk reproduktion eller till förändring. Polismyndigheten uppger att de arbetar för att förändra detta språkbruk.⁹ Om detta sker så kommer dessa ord inte längre att förmedlas från polis till reporter. Om reportern då också väljer att undvika dessa ord kommer vi att få se hur diskursen förändras.

Hur förklaras våldet?

I mer än hälften av artiklarna görs ett försök att förklara våldet.

I tolv av artiklarna förklaras våldet med att det var försvar, skydd eller nödvärn. I tio av dessa är kvinnor förövare. Den allra vanligaste förklaringen när det gäller kvinnor som förövare är alltså att kvinnans våld är en följd av att hon behövde värna sig själv. När det gäller män är berusning, påverkan eller dopning det vanligaste, det ges som förklaring i 15 av artiklarna, varav två rör kvinnor som förövare. I tio artiklar tas psykisk ohälsa eller sinnesförvirring upp som förklaring. Separation eller skilsmässa tas upp som förklaring till våldet i tolv fall, och svartsjuka/kontrollbehov i fem. Brister i samhällsskydd tas upp i sammanlagt fyra artiklar. Tre av dessa rör samma fall, och samtliga dessa tar också upp skilsmässa eller separation som förklaring.

Hur kan detta förstås?

När männen är förövare förklaras våldet ofta med utomstående faktorer, som alkohol eller skilsmässa. Ofta handlar det också om faktorer som sinnesförvirring eller psykisk ohälsa.

⁸ Lundgren, E. (2004) *Våldets normaliseringsprocess*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS).

⁹ Inslag Sveriges Radio P1, P1 Morgon 2013-12-20 <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/299641?programid=1650>

”I 60 procent av fallen är orsaken att kvinnan vill lämna mannen. De allra flesta män klarar av en separation men inte alla.”

(Aftonbladet 2012-07-31)

I det här uttalandet säger den som intervjuas att vissa män inte klarar av att separera utan att ta till våld. I förlängningen blir betydelsen då att om kvinnan stannar kvar och inte lämnar mannen så kommer inget att hända. Här har mannen delvis frångått sitt ansvar. Orsaken till våldet är att kvinnan lämnade honom, så hon har skuld i våldet. Ett annat exempel:

”I slutet av juni i år ville 54-åringens fru avsluta förhållandet, vilket ledde till att mannen drog kvinnan över köksbordet i deras gemensamma hem, ner på golvet och sedan satte sig över henne och tog strupgrepp på henne.”

(Västerbottens-Kuriren 2012-07-26)

Om förklaringen till våldet läggs utanför den skyldige, antingen på kvinnan, eller på exempelvis alkohol, så frångår mannen en del av ansvaret för våldet. Det blir alkoholen eller separationen som blir problemet, inte våldet, och följden blir att det som framställs i media kan förmedla en snedvriden bild av situationen. I stället för att problematisera och lägga ansvaret för våldet på förövaren, läggs fokus på alkoholen. Beskrivningen kan också leda till att grundproblemet döljs. Det stora problemet blir de avvikande individerna som står utanför samhället. Bakgrunden till handlingarna kopplas inte till ett större samhälleligt problem om hur våld används för att utöva makt utan handlingarna och förövaren förenklas, något som framhålls inom medieforskningen som vanligt förekommande inom brottsjournalistiken¹⁰. Diskursen som lyfts fram handlar mer om orsaksförklaringar på individnivå och mer sällan om förklaringar på strukturell nivå.

Hur beskrivs förövaren

Förövaren som man

I många av artiklarna görs ett försök att beskriva förövaren. Vanligast är att den manliga förövaren beskrivs som kriminell eller känd av polisen. Detta sker i 20 fall av samtliga 62 artiklar och notiser som rör män som förövare. I fem av dessa artiklar beskrivs mannen också som sinnesförvirrad och/eller berusad.

Mannen beskrivs också i flera fall som besatt eller förföljande (sex artiklar) och i fyra artiklar som svartsjuk eller kontrollerande. I nio artiklar beskrivs mannens egenskaper, bland annat beskrivs han i tre fall som lugn, trevlig eller snäll och i lika många fall som otrevlig, aggressiv eller skrikig.

Allra vanligast är att förövaren inte beskrivs alls, men det rör mest notiser, i artiklar görs i de flesta fall en ansats till att ge någon sorts beskrivning. I notiser finns av förklarliga skäl mindre plats. Notiser är dessutom uppbyggda för att vara kortfattade och inte ge fördjupad information.

Förövaren som kvinna

När det gäller kvinnor som förövare är det vanligaste att kvinnorna inte beskrivs alls, oavsett om det är en artikel eller notis. Sammanlagt handlar 15 av artiklarna och notiserna om kvinnliga

¹⁰ Pollack, E. (2001) En studie i medier och brott. Avhandling. Stockholm: Stockholms universitet. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.

förövare. I sex stycken av dessa beskrivs inte kvinnan alls. Näst vanligast är att kvinnan beskrivs som kränkt/misshandlad/hotad, att hon alltså själv har eller uppger att hon har varit utsatt. I fyra av artiklarna beskrivs kvinnans känslor, bland annat beskrivs hon som frustrerad, förtvivlad och rasande. I två beskrivs hon som sinnesförvirrad.

Hur kan detta förstås?

I flera artiklar framhålls förövarens traditionellt manliga egenskaper, men att han trots allt är avvikande, att han tillfälligt mår dåligt, exempelvis på grund av en separation, eller genom sitt stora alkoholintag, sin aggressivitet och/eller sin extrema svartsjuka och kontrollbehov. Det kan skapa en bild av att ”den vanliga mannen” inte brukar våld, utan att våldet beror på antingen utomliggande faktorer (separation), eller på att mannen har beteenden som ”vanliga” män inte har, extrem svartsjuka, stort alkoholintag och så vidare¹¹.

Om det finns en allmänt vedertagen bild av att en förövare är socialt marginaliserad, brukar alkohol och droger, och/eller är psykiskt instabil så kan det vid en rättegång bli svårt att förstå att en man som är samlad och trevlig faktiskt kan vara en förövare.

”Varken jag eller domstolarna har utbildningen för att bedöma om en person är farlig eller inte. Det har vi experter till. De farligaste gärningsmännen är ofta väldigt duktiga på att se bra och trevliga ut i rättsalen. Den här gärningsmannen såg till exempel mycket samlad ut under häktningsförhandlingen i dag.”

(Dagens Nyheter 2012-02-21)

I fallet ovan släppte tingsrätten mannen, trots att han hade överfallit och hållit sin ex-sambo som gisslan och dömts för olaga frihetsberövande. Efter att han släpptes av tingsrätten i väntan på att domen skulle verkställas, sökte han upp och mördade kvinnan.

När den kvinnliga förövaren beskrivs så är det vanligast att hon beskrivs som utsatt. Dessa uppgifter kommer ibland från kvinnorna själva, exempelvis att de har uppgett i rätten att de varit utsatta, eller från myndigheter som bekräftar att så är fallet. I andra fall är det tidningsuppgifter utan källhänvisning.

Det förefaller alltså som att reportrarna är mer angelägna att beskriva mannen som påverkad eller förvirrad och därför att lägga ansvaret för dådet utanför honom själv. För kvinnor läggs också ansvaret utanför henne själv, och då oftast på det manliga offret i och med att hon beskrivs som utsatt. Antalet artiklar med kvinnliga förövare är dock litet, så det är svårt att dra några slutsatser av resultaten.

Hur beskrivs offret

Offret som kvinna

I femton av de 62 artiklar där kvinnan är ett offer så beskrivs hon inte alls. I de där hon beskrivs så är det absolut vanligast att hon beskrivs som fysiskt skadad, detta görs i 25 artiklar. I elva av artiklarna beskrivs kvinnan som död, vilket är vanligare än att kvinnan beskrivs som ihjälslagen, skjuten eller mördad. I tre artiklar beskrivs hon som livlös. I en av artiklarna beskrivs det att kvinnan försvarar sig och i två beskrivs hon som trevlig och skötsam. I

¹¹ Engström, K. (2008) Genus & genrer – forskningsanknutna genusediskurser i dagspress. Umeå universitet. Umeå: Institutionen för kultur och medievetenskaper. Medie- och kommunikationsvetenskap.

två av artiklarna beskrivs hon som berusad. I övriga beskrivs hon som rädd, orolig, utsatt, flyende, förföljd och hotad.

Offret som man

Mannen som offer beskrivs oftast som död, detta sker i fem artiklar. I fyra artiklar beskrivs han som förövare. I tre artiklar beskrivs det manliga offret inte alls, och i tre fall beskrivs han som mördad/ihjälhuggen. I en artikel vardera beskrivs offret som berusat, försvarslöst eller som en social person.

Hur kan detta förstås?

Kvinnan som offer beskrivs ofta i artiklarna som rädd, förföljd eller hotad. Alternativt som skadad eller död. I ett fall beskrivs hon som aktiv och agerande. Främst beskrivs hon alltså utifrån sina känslor eller sitt hälsotillstånd. Mannen som offer, och också som förövare, beskrivs däremot framför allt utifrån sitt beteende eller sina förmågor. Både källor och journalister förmedlar här relevanta fakta, kvinnan har med all sannolikhet varit rädd eller förföljd och mannen har varit berusad till exempel. Men framställningen av kvinnan som hjälplöst offer och mannen som en aktiv gärningsman är signifikant för traditionella synsätt på könsrollerna¹². Genom att använda sig av dessa sätt att framställa kvinnor och män finns en risk att medierna cementerar eller förstärker den stereotypa bilden av hur en man och en kvinna är och handlar¹³. Exempelvis beskrivs vid flera tillfällen hur kvinnan flyr i rädsla, något som lika gärna skulle kunna förklaras som att kvinnan agerade och lämnade mannen.

I de artiklar där kvinnan har dödat beskrivs hon lika ofta som just död eller livlös, som mördad eller med något annat ord där det framgår att någon aktivt har tagit livet av henne. Ofta förefaller det som att kvinnan plötsligt hittats död utan att någon har utfört våld mot henne, detta trots att artikeln handlar om det dödliga våldet.

”Kvinnan låg död mitt i villaidyllen. Nu har en 46-årig man anhallits misstänkt för mord. - Han har en relation till offret, säger NN, stationsbefäl på Västerortspolisen.

Polisen larmades till villan i Hässelby vid 19-tiden under lördagskvällen.

Patrullen som kom till platsen fann en död kvinna i 45-årsåldern och beslutade sig för att gripa en 46-årig man som också fanns där.

Efter förhör anhölls han misstänkt för mord.

Under söndagen genomfördes nya förhör med mannen – han nekar till anklagelserna.

Polisen inväntar nu den rättsmedicinska undersökningen för att kunna säga hur kvinnan dog.

Mannen dömdes förra året efter att ha åtalats för misshandel av sin hustru.”

(Aftonbladet 2012-03-05)

¹² Livholts, M. (2007) *”Vanlig som vatten” – Manlighet och normalitet i mediernas berättelser om våldtäkt*. Malmö: Gleerups förlag.

¹³ Strömbäck, J. (2009) *Makt, medier och samhälle. En introduktion till politisk kommunikation*. Stockholm: SNS Förlag.

I första meningen framgår det att en kvinna låg död mitt i villaidyllen. En mening som får läsaren att associera till något som plötsligt och oväntat har hänt. Det finns ingen så kallad agent, ingen har dödat kvinnan, utan hon är bara död. Processen har normaliserats¹⁴.

I nästa mening står det att en 46-årig man har anhållits misstänkt för mord. Men vem mannen har mördat framgår inte, här finns det en agent men inget offer. De två kopplas ihop med hjälp av antaganden och journalistens tro på att läsaren själv ska kunna dra slutsatser. Sedan framkommer det att mannen och kvinnan har en relation, eller att mannen har en relation till kvinnan. Därefter börjar brödtexten i artikeln. I den framkommer det återigen att en död kvinna har påträffats. Hon bara fanns i huset, precis som mannen som också ”fanns där”. Därefter framgår det att mannen anhölls för mord, men återigen utan att texten närmare förklarar vem han misstänks ha mördat.

Hela texten slutar sedan med att mannen har dömts *efter att ha åtalats* för misshandel av sin fru. I stället för att skriva ”Mannen dömdes förra året för misshandel av sin hustru” lägger journalisten tyngden och bevisbördan på åtalet. Kontentan blir att meningen uttrycker osäkerhet och tveksamhet inför domen.

Hela artikeln antyder att kvinnan har fallit offer för något oförklarligt, som att det inte finns några aktörer, och ingenstans framkommer det i klartext att kvinnan har utsatts för dödligt våld.

Journalisten kan naturligtvis inte skriva att mannen har dödat kvinnan om han inte är dömd för detta. Däremot kan journalisten skriva att mannen misstänks ha dödat kvinnan om polisen säger att så är fallet. I artikeln ovan skulle journalisten kunna förtydliga genom att skriva exempelvis ”Nu misstänks mannen för mord på kvinnan” eller ”Han nekar till anklagelserna att ha mördat kvinnan”. Det skulle tydligare betona att hon har utsatts för ett brott och att mannen är misstänkt för detta.

Begreppet transitivitet handlar just om att se hur händelser binds samman med subjekt och objekt och hur synlig agenten är. Genom att studera detta kan man tydliggöra hur någon, eller några, frångår ansvaret för vissa handlingar, något som är tydligt i citatet ovan. Fokus läggs på konsekvenserna istället för på de handlingar som ledde fram till dem. Även om en läsare av citatet ovan undermedvetet förstår att mannen är misstänkt för mord på kvinnan, så är texten inte uppbyggd på det sättet. Mannen har frångått sitt ansvar genom att fokus i stället har lagts på konsekvenserna, i det här fallet kvinnans död.

I artikeln framkommer inte heller vem det är som står för uppgifterna. I ingressen får vi ett citat från polisen, men därefter är källan inte nämnd. Inom diskursanalysen undersöks modaliteten i texterna. Modalitet handlar om hur starkt något påstås. En modalitet kan vara subjektiv eller objektiv. Exempelvis: ”den är farlig”, vilket är en objektiv modalitet med hög affinitet, i motsats till ”jag tycker att den är farlig”, vilket är en subjektiv modalitet med låg affinitet. Genom att titta närmare på modaliteten i ett uttalande kan man ta reda på graden av instämmande. Modalisering är ett sätt att få ett visst påstående eller tolkning att framstå som objektivt.

Det manliga offret beskrivs inte alls på samma sätt som det kvinnliga utifrån sina känslor i de granskade artiklarna. Han beskrivs inte som rädd eller orolig, exempelvis. I ett fall beskrivs han dock som försvarslös. Det som framför allt avviker från beskrivningen av kvinnor som offer är att de manliga offren vid flera tillfällen också beskrivs som förövare. Men antalet artiklar är precis som när det gäller kvinnliga förövare så litet att det är svårt att dra några slutsatser.

¹⁴ Se teoretiskt resonemang, sid 10.

Avslutning

Medierna har makt att påverka vilka frågor allmänheten anser vara viktiga, och också hur människor ska tänka runt dessa frågor. Våra attityder och vår inställning till mäns våld mot kvinnor färgas av det vi läser om i tidningen, hör på radio och ser på tv. Reportrar och de övriga på redaktionen har således ett ansvar för det de rapporterar och för att inte okritiskt förmedla myter och fördomar. Men det är inte bara medierna som har ett ansvar, det som förmedlas ut påverkas också till stor del av hur mediernas källor uttrycker sig. Framför allt spelar polis och åklagare stor roll för hur en artikel om brott ser ut i tidningen.

För en bra och informativ rapportering krävs kunskap om mäns våld mot kvinnor. Bara genom kunskap kan reportern och källorna förstå problematiken med att exempelvis beskriva våldet som ett bråk som urartade. I den här granskningen har vi kunnat se att den bild av mäns våld mot kvinnor som i undersökningsmaterialet förmedlas till läsaren är en bild av ett problem som är relationellt, och att det utförs av män som har problem som endast vissa individer har. Genom detta sätt att rapportera reproduceras rådande diskurser och mäns våld mot kvinnor riskerar att göras till ett individuellt problem och inte ett strukturellt.

Om polisen som förmedlar och uttalar sig om nyheten till reportern har insikt och förstår att berätta på ett sätt som inte skuldbelägger den våldsutsatta kvinnan, eller bagatelliserar brottet, så kan reportern också lättare förmedla en korrekt nyhet. Och omvänt kan en reporter som har kunskap om mäns våld mot kvinnor ställa relevanta följdfrågor till polisen och sätta händelsen i ett sammanhang. På så sätt kan rådande diskurser utmanas och förändras i stället för att reproduceras.

Det krävs också kunskap för att ta rapporteringen ett steg längre och inte bara förmedla en nyhet, utan också i artikeln eller reportaget även söka svaret på frågan ”varför?”. Varför dör 17 kvinnor till följd av mäns våld varje år? Eller varför räcker inte ett kontaktförbud till för att skydda en utsatt kvinna? Den dagliga nyhetsrapporteringen kan och hinner sällan ge utrymme för dessa frågor, men den övriga samhällsjournalistiken kan. Mäns våld mot kvinnor är ett ämne som på senare år har fått en naturlig plats inom opinions- och samhällsjournalistiken. Men fortfarande finns det ett stort behov av att höja kunskapsnivån på området och motverka myter och fördomar. Ju mer kunskap redaktionerna har, desto mer kunskap kan de förmedla till allmänheten. På så sätt kan journalistiken vara med och påverka attityder och medverka till att förhindra mäns våld mot kvinnor.